



vetenskap & allmänhet

Stockholm
2012-01-20

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Vetenskap & Allmänhets yttrande över EU-kommissionens förslag till nytt ramprogram för forskning och innovation – Horizon 2020

Vetenskap & Allmänhet, VA, har getts möjlighet att yttra sig över EU-kommissionens förslag till ramprogram för forskning och innovation 2014–2020 – Horizon 2020 (U2011/6661/F).

Som svar vill vi härmed överlämna Vetenskap & Allmänhets yttrande till Utbildningsdepartementet.

Stockholm den 20 januari 2012

Cissi Billgren Askvall
Generalsekreterare, VA

Remissvar utarbetat av:

Karin Hermansson
karin@v-a.se

Klas-Herman Lundgren
herman@v-a.se

Sammanfattning

Vetenskap & Allmänhet, VA, är i grunden positivt till tanken att områden som exempelvis medborgar-engagemang, forskningskommunikation, utveckling av undervisningsmetoder och god etik i forskningen ska genomsyra hela ramprogrammet. Samtidigt vill vi peka på den betydande risken att detta ”horisontella” angreppssätt medför att viktiga frågor helt försvinner.

VA föreslår därför att:

- formuleringarna justeras så att vikten av tvåvägskommunikation/dialog, lyfts fram och tydliggörs. Nuvarande skrivelser handlar i hög grad om envägskommunikation. Sådan behövs också, men räcker inte.
 - VA vill i detta sammanhang särskilt peka på formuleringarna angående “targeted public consultations” och ”transparent and interactive processes”, och hoppas att sådana verkligen kommer att genomföras på ett trovärdigt och relevant sätt.
- begreppet Responsible Research and Innovation, RRI, lyfts fram och definieras tydligt i Horizon 2020.
- aktiviteter som syftar till exempelvis att utveckla former för dialog om forskning och samhälle, att arrangera möten mellan forskare och allmänhet eller att stimulera ungas intresse för kunskap och utbildning ges en egen rubrik, t.ex. ”6.3.4 Informed and engaged societies” under 6.3 Broad lines of activities, och anslås egna medel.
- ”performance indicators” kompletteras med bedömning av samhällsdialog och kommunikation.

Inledning

Vetenskap & Allmänhet är en ideell förening vars uppdrag och syfte är att främja dialog och öppenhet mellan allmänhet och forskare. Vårt remissvar behandlar aspekter som är relevanta utifrån detta uppdrag.

I remissvaret refereras företrädesvis till ramprogrammet, dokumentet benämnt COM(2011)809 samt till det specifika programmet COM(2011)811. EN indikerar engelsk version och SE indikerar svensk översättning.

En generell reflektion är att dokumenten som beskriver Horizon 2020 överlag är svårgenomträngliga. Enligt formuleringarna i dokumenten ska Horizon 2020 skapa ett tydligare fokus och ”förenkla saker och ting” (sid 3, KOM(2011) 811 SE) för deltagarna. En sådan ambition är lovvärd och viktig, inte minst ur demokratisk synvinkel – och särskilt med tanke på att det framhålls som önskvärt att involvera medborgare och civilsamhälle i högre grad än hittills i forskningsprojekten. Förenklningarna borde därför också gälla de beskrivande dokumenten. En anvisning om hur dokumenten ska läsas i förhållande till varandra och en tydligare struktur vore en bra början, liksom tydliga innehållsförteckningar.

Vikten av dialog mellan forskare och samhälle

Den forskningsbaserade kunskapen – oavsett om den springer ur grundläggande nyfikenhetsforskning eller ur behovsdriven forskning – måste delas och få fäste hos människor. Ett utbyte av kunskap, idéer och resultat mellan forskningen och det övriga samhället gynnar samhällets utveckling, såväl ekonomiskt som demokratiskt och kulturellt. Dessutom stärker detta forskningens kvalitet och relevans. Medborgarna har också rätt till insyn i hur deras skattepengar används och vad forskningen går ut på. På så sätt ges människor möjlighet att vara med och diskutera såväl forskningens inriktning och utförande som andra forskningsrelaterade samhällsfrågor. Sådan transparens är också en förutsättning för förtroende och tilltro till forsknings- och innovationssystemet.

Ska EU utöka satsningarna på forskning, inte minst under ekonomiskt osäkra tider, är demokratiskt stöd en förutsättning. Därför är det viktigt att forskningsinsatserna förankras och sker i dialog med medborgarna. Dialog är också en nyckel till samhällsrelevans och koppling till samhällets behov.

Specifika kommentarer till formuleringar om spridning och kommunikation

På sid 8, COM(2011)809EN, återfinns följande stycke:

(20) With the aim of deepening the relationship between science and society and reinforcing public confidence in science, Horizon 2020 should favour an informed engagement of citizens and civil society on research and innovation matters by promoting science education, by making scientific knowledge more accessible, by developing responsible research and innovation agendas that meet citizens' and civil society's concerns and expectations and by facilitating their participation in Horizon 2020 activities.

och på sid 22, COM(2011)811SE, under 1.5. Kommunikation och spridning:

Ett viktigt mervärde för forskning och innovation som finansieras på EU-nivå är möjligheten att sprida och kommunicera resultat över hela kontinenten för att öka deras genomslagskraft. Horisont 2020 kommer därför, inom ramen för alla sina särskilda mål, att omfatta särskilt stöd till åtgärder för spridning (t.ex. genom öppen tillgång till forskningsresultat), kommunikation och dialog, med stark betoning på att kommunicera resultat till slutanvändare, medborgare, det civila samhällets organisationer, näringsliv och beslutsfattare. I detta avseende kan Horisont 2020 dra nytta av nätverk för informationsöverföring. Kommunikationsåtgärder som vidtas inom ramen för Horisont 2020 ska också syfta till att försöka öka allmänhetens medvetenhet om vikten av forskning och innovation med hjälp av publikationer, evenemang, kunskapsbanker, databaser, webbplatser eller riktad användning av sociala medier.

På sid 83, COM(2011)811 SE, under fokusområdet *Inkluderande, innovativa och trygga samhällen* återfinns följande:

6.2.3. Säkerställa samhällets delaktighet i forskning och innovation

Genom att alla samhällsaktörer kan interagera i innovationscykeln ökar kvaliteten, relevansen, acceptansen och hållbarheten i innovationsresultaten genom att samhällets intressen och värderingar innefattas. Detta kräver utveckling av specifika färdigheter, kunskaper och förmågor på individuell nivå, organisationsnivå, nationell och internationell nivå. Ett vetenskapligt bildat, ansvarstagande och kreativt samhälle skapas genom främjande av och forskning kring lämpliga metoder för vetenskaplig utbildning. Jämlikhet mellan könen ska främjas särskilt genom stöd till förändringar i organisationen av forskningsinstitutioner samt förändrat innehåll i och utformning av forskningsverksamheten. För att förbättra kunskapsutbredningen inom vetenskapssamhället och den breda allmänheten ska tillgängligheten och användningen av resultatet av offentligt finansierad forskning utvecklas vidare. Ett etiskt regelverk för forskning och innovation som bygger på grundläggande etiska principer, bland annat de som finns i stadgan om de grundläggande rättigheterna och samtliga relevanta EU-lagar och -konventioner, ska främjas vid kontakter med relevanta internationella organisationer.

VA anser att ovanstående är angeläget och relevant. Det är dock nödvändigt att åtgärderna inte enbart handlar om envägskommunikation. Självklart behövs information om redan utförd forskning, men att kommunicera enkelriktat räcker inte. För att skapa verklig delaktighet behövs dialog och tvåvägskommunikation, även om forsknings- och beslutsprocesserna. Formuleringar i texten som “*med stark betoning på att kommunicera resultat*”, “*dra nytta av nätverk för informationsöverföring*”, “*öka allmänhetens medvetenhet*” och “*förbättra kunskapsutbredningen inom vetenskapssamhället och den breda allmänheten*” signalerar tyvärr ett fokus på envägskommunikation. **Detta bör justeras så att vikten av tvåvägskommunikation understryks.**

Ett sätt att involvera allmänhet och civilsamhälle och därigenom öppna nya möjligheter att påverka forskningens inriktning och metoder är genom att tydligare lyfta fram användning av deltagarprocesser.

På sid 18, COM(2011)809EN) återfinns följande:

For the implementation of Horizon 2020, account shall be taken of advice and inputs provided by: advisory groups of independent, high level experts set up by the commission; dialogue structures created under international science and

technology agreements; forward looking activities; targeted public consultations; and transparent and interactive processes that ensure responsible research and innovation is supported.

VA vill särskilt peka på formuleringarna angående "targeted public consultations" samt "transparent and interactive processes", och hoppas att sådana verkligen kommer att genomföras på ett trovärdigt och relevant sätt.

Ansvarsfull forskning och innovation, RRI

sid 18, COM(2011)809EN, artikel 13

Sedan några år har man i programkommittén för Science in Society drivit konceptet *Responsible Research and Innovation*, RRI (i den svenska versionen: ansvarsfull forskning och innovation). RRI innebär bland annat att stimulera aktivt engagemang bland medborgarna och i civilsamhället, stärka utbildningen och göra forskningskunskapen lättare tillgänglig¹. Genom att utveckla RRI ska medborgarnas behov och förväntningar mötas. I Horizon 2020 har detta reducerats till en generell princip. Det innebär att den tvåvägskommunikation som eftersträvas inom RRI har minskat eller försvunnit. Dialog och debatt om vetenskapliga frågor med det civila samhället nämns bara ytligt. I stället handlar skrivningarna i stor utsträckning om envägskommunikation där allmänheten ska informeras genom "science education" och genom att vetenskaplig information görs mer lättillgänglig.

Open access nämns i ramprogrammet som ett led i att tillgängliggöra kunskapen. Men open access är endast ett sätt att göra vetenskapliga publikationer fritt (gratis) tillgängliga – vilket främst är av intresse för vetenskapssamhället självt. Det är inte en kanal för den breda allmänheten, inte heller för målgrupper som exempelvis politiker, skolan eller media.

I ramprogrammet utgår villkoren främst från forskarna och deras perspektiv, snarare än från det civila samhällets behov – trots vad som sägs eftersträvas i form av att möta samhällsliga utmaningar. För att utveckla samhällets engagemang, inte minst i de sociala utmaningarna, krävs tvåvägskommunikation.

VA föreslår att begreppet Responsible Research and Innovation, RRI, med den innebörd som beskrivs ovan (och i de rapporter som refereras), lyfts fram och definieras tydligt i Horizon 2020.

Risker med den horisontella principen

Följande berör sid 8-9, COM(2011)809EN, paragraferna (20), (22), samt sid 76-77 i samma dokument.

I de övergripande formuleringarna framgår att ett mål i Horizon 2020 är att "fördjupa relationen mellan vetenskapen och samhället och behovet av att återta allmänhetens förtroende för forskningen." Områden som i det nuvarande sjunde ramprogrammet ingår i Science in Society-programmet, såsom forskningskommunikation, forskning om och utveckling av metoder för vetenskapen i skolan och frågor om etik i forskningen, är i Horizon 2020 upptagna som horisontella principer som ska genomsyra hela ramprogrammet och alltså finnas med i alla de tre specifika programmen. Alla aktiviteter som får stöd inom ramprogrammet måste förhålla sig till de horisontella principerna.

¹ *The quest for the "right" impacts of science and technology. An outlook towards a framework for responsible research and innovation*, Rene von Schomberg, DG Research 2011, samt *A report on Responsible Research & Innovation*, Hilary Sutcliffe, rapport för DG Research 2011

Detta ”horisontella” angreppssätt ställer VA sig i grunden positivt till, då det kan bidra till en ökad medvetenhet i hela forskarsamhället om vikten av dialog med samhället, i stället för att dessa frågor hanteras av särskilda grupper och utlysningar.

Den horisontella principen innebär dock också att områdena inte är specifikt utpekade som aktivitetsområden i något av de tre övergripande målen – och därmed inte föremål för någon särskild finansiering. VA anser att det därigenom finns en överhängande risk för att viktiga frågor faller bort.

Ett exempel är temat *Young People and Science* som i dag återfinns inom Science in Society. I Horizon 2020 är detta tema mycket svagt uttryckt och tycks nästintill försvinna. Det som finns kvar är formuleringar som i exempelvis (22) på sid 9, där målet är att öka forskaryrkets attraktivitet. Men att främja och utveckla ungas vetenskapliga förståelse och förmågor och att stimulera intresset för ny kunskap, vidare studier och forskning är en större fråga som är viktig för Europas framtid och för att möta de stora samhällsutmaningarna. Vi anser därför att dessa perspektiv bör stärkas i ramprogrammet.

Det bör vidare finnas möjlighet att söka finansiering för aktiviteter som handlar om att utveckla former för dialog mellan forskning och samhälle och om att arrangera och utveckla evenemang som syftar till att forskare och allmänhet möts, exempelvis Researchers’ Night (återfinns i FP7 under Marie Curie Actions) eller ESOF, EuroScience Open Forum.

VA föreslår att dessa typer av områden ges en egen rubrik och anslås egna medel, till exempel som en ny aktivitet under 6.3 *Broad lines of activities* (s.77). En tänkbar rubrik, i linje med (20) på sid 8, är *”Informed and engaged societies”*.

Indikatorer behövs – det som inte mäts, finns inte

Performance Indicators, Artikel 25, sid 25 i COM(2011)809, eller sid 90 COM(2011)811EN
(alt. ”Indikatorer för bedömning och resultat eller verkan”, sid 99, KOM(2011)811SE)

Om principer som ansvarsfull forskning och innovation, forskningskommunikation, medborgarengagemang och etik i forskningen ska tas på allvar måste dessa finnas med i hela processen: 1) i utlysningvillkoren, 2) i bedömningsprocessen och 3) i uppföljning och utvärdering.

En av mekanismerna för att säkra att hänsyn tas till generella principer är s.k. *performance indicators*. Bland de listade föreslagna indikatorerna finns dock inga som kan användas för att säkerställa de horisontella principerna om ansvarsfull forskning och innovation, kommunikation, involvering av medborgare, utbildning, etik, mm. Risken är därmed överhängande att dessa generella principer mest blir tomma ord som inte på något konkret sätt påverkar utformningen av de aktiviteter som kommer att få stöd inom Horizon 2020.

VA föreslår att indikatorerna kompletteras med bedömning av samhällsdialog och kommunikation.